

NEVIDNE BITKE

**Co-funded by
the European Union**

Kazalo

Uvod	2
Pogovori z žrtvami dezinformacij	3
Urška Klakočar Zupančič, predsednica Državnega zbora.....	3
Prof. dr. Bojana Beović, predsednica Zdravniške zbornice Slovenije	7
Tamara Vonta, vodja državnozbornske preiskovalne komisije.....	12
Katarina Bervar Sternad, direktorica Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja.....	16
Evgenija Carl, preiskovalna novinarka	19
Taktike informacijske samoobrambe	23
Taktike informacijske samoobrambe na osebni ravni.....	24
Premišljeno odzivanje.....	24
Osebna verodostojnost in prisotnost	24
Osebna odpornost in čustvena zaščita	25
Taktike informacijske samoobrambe na družbeni ravni	26
Krepitev medijske in digitalne pismenosti.....	26
Institucionalna in pravna zaščita	26
Podpora strokovnjakom in javnim osebam	26
Družbena kultura in solidarnost	27

Uvod

Dezinformacijske kampanje so postale eno najmočnejših orožij sodobnega časa, s katerim se namerno ruši ugled in vpliv posameznikov v družbi. V tem neizproslem informacijskem boju so posebej pogosto tarča ženske na vidnih položajih – zdravnice, novinarke, političarke, znanstvenice in druge predstavnice javnega življenja. Zaradi svojega strokovnega dela, javnega izpostavljanja in vpliva, ki ga imajo na družbo, pogosto postanejo žrtve usklajenih napadov, katerih cilj je utišati njihov glas in jih umakniti iz javnega diskurza.

S širjenjem lažnih informacij, zlonamernih manipulacij in usmerjenih osebnih napadov se ne spodkopava le osebni in profesionalni ugled teh žensk, temveč so posledice bistveno širše. Takšne kampanje sistematično uničujejo zaupanje v ključne družbene institucije, neodvisne medije in same demokratične procese. Ustvarjajo ozračje, v katerem strokovnost in dejstva izgubljajo svojo veljavo, javni prostor pa postaja vse bolj toksičen in polariziran.

V luči teh izzivov in širših prizadevanj platforme Dekodiraj.si ter zavoda Državljan D na področju medijske in digitalne pismenosti, je nastal projekt *Nevidne bitke* (Invisible Battles). Projekt opozarja na perečo problematiko spletnih nevarnosti in se celovito posveča ozaveščanju javnosti o pomenu kritičnega mišljenja, ki je nujno za aktivno državljanstvo v sodobni tehnološki družbi.

Projekt *Nevidne bitke* poglobljeno raziskuje, kako se tovrstne oblike napadov sploh oblikujejo in po kakšnih mehanizmihi se širijo v digitalnem okolju. Analizira, kakšne uničujoče posledice imajo dezinformacije za napadene posameznice ter kako te kampanje dolgoročno hromijo celotno družbo. Hkrati pa projekt ni le analitičen, temveč išče konkretne odgovore na vprašanje, kako se lahko temu pojavu učinkovito zoperstavimo in obranimo demokratične vrednote.

Osrednji del projekta predstavljajo neposredni pogovori z žrtvami dezinformacij. Skozi intervjuje z ženskami, ki so bile same tarče obrekovanj in laži, želimo osvetliti njihove osebne zgodbe in jim vrniti glas, ki jim ga poskušajo dezinformatorji odvzeti. S temi pričevanji razkrivamo skrite mehanizme napadov in tiste vzorce, ki se pri tovrstnih kampanjah nenehno ponavljajo, ter s tem javnosti nudimo neposreden vpogled v realnost teh "nevidnih bitk".

Poleg izpostavljanja problematik pa projekt ponuja tudi rešitve s poudarkom na taktikah informacijske samoobrambe. Cilj je opolnomočiti posameznike in širšo javnost, da pravočasno prepoznajo manipulacije in se pred njimi zaščitijo. Z razumevanjem obrambnih taktik želimo spodbuditi široko družbeno razpravo o nujnosti zaščite resnice, ohranjanja človekovega dostojanstva in zagotavljanja enakosti v javnem prostoru.

Pogovori z žrtvami dezinformacij

Pet žensk, pet pogovorov na temo napadov z dezinformacijami in njihovimi uničujočimi posledicami na našo družbo. Naše sogovornice, ženske v politiki, znanosti oziroma medijih, poudarjajo nevarnost dezinformacij, odsotnost sistemskih varovalk za žrtve napadov z dezinformacijami ter negativne posledice napadov na žrtve in širšo družbo.

V pogovorih razgaljamo poteke napadov z dezinformacijami in podčrtujemo taktike informacijske samoobrambe ter potrebo po boljših sistemskih varovalkah.

Urška Klakočar Zupančič, predsednica Državnega zbora

Urška Klakočar Zupančič je slovenska pravnica in političarka, ki je svojo kariero začela kot sodnica, specializirana za civilno in kazensko pravo. V času svojega dela na različnih sodnih funkcijah je pridobila izkušnje z raznovrstnimi pravnimi vprašanji, preden je vstopila v politiko. V javnosti je prepoznavna kot predsednica državnega zbora, kjer se osredotoča na spoštovanje pravne države, človekovih pravic ter uravnotežen pristop med svobodo govora in zaščito osebnostnih pravic.

Za začetek, lahko opišete napad z dezinformacijami, ki je bil za vas najbolj problematičen ali odmeven?

Prvi se je zgodil že takoj po nastopu mandata. V obeh primerih je šlo za isto medijsko mašinerijo – desničarske portale, za katere se ugotavlja, ali jih financira določena politična stranka.

S kakšnimi trditvami so vas napadli?

Prvi napad je bil, da naj ob nastopu funkcije ne bi pokazala svojega zdravstvenega kartona. To je popolnoma absurдна trditev. Ne vem, ali ste vi kdaj morali komu pokazati svoj zdravstveni karton? Nikoli. Nihče ne hodi naokrog z zdravstvenimi kartoni, niti jih ob zaposlitvi ali ob prevzemu funkcije nisi dolžan pokazati. Poleg tega teh kartonov danes sploh več ne nosimo s seboj – vse je elektronsko in gre za strogo varovane podatke.

Zakaj so te trditve problematične?

V zdravstvenem kartonu so lahko podatki, ki so za posameznika boleči – na primer pretekle operacije. Ni nobene potrebe, da bi to vedeli drugi, če si sicer zdravstveno sposoben opravljati svoje delo. Ko je gospod Požar to objavil, so se začele širiti govorice o mojem psihičnem stanju. To me spremlja ves čas. Govorijo o mojih domnevnih psihozah, čeprav nihče nikoli ni videl mojega zdravstvenega kartona. Gre za veliko neumnost, ki pa ima velik vpliv. Ljudje mi pišejo, da bi me bilo treba zapreti na psihiatrijo.

Kako dojemate tovrstne napade kot ženska v javni funkciji?

Kot sodnica po zakonu o duševnem zdravju vem, kaj psihiatrija pomeni. Vem pa tudi, kaj pomeni v ljudskem pojmovanju. Zgrožena sem, da smo še vedno družba, kjer žensko, ki je glasnejša in odločna, hitro označijo za histerično. V preteklosti so jih zaradi tega celo zapirali v psihiatrične ustanove. To me boli – ne zato, ker mene tja pošiljajo, ampak ker to kaže, da smo še vedno na tej točki. Če bi bila moški, bi bila moja odločnost spoštovana. Kot ženska pa sem označena za noro.

Ali se spomnite konkretnih primerov iz javnega življenja?

Spomnim se tudi izjav s protestov. Gospod Rupar je na ulici vpil, da me je treba zapreti na zaprti oddelek. To je grozno, ker vem, kdo so ljudje na zaprtem oddelku. To niso ljudje, ki bi si zaslužili zaničevanje – to so bolniki. Psihična bolezen je bolezen kot vsaka druga in se danes tudi učinkovito zdravi.

Ste doživeli še bolj osebne napade?

Drugi napad je bil še bolj oseben. Isti portal je objavil, da naj bi imela spolne odnose po straniščih in kletah – z moškim, ki je moj partner. To je bilo izjemno težko. Poleg oznake, da spadam v psihiatrično bolnišnico, se me je prijel še ta madež. To so stvari, na katere lahko rečeš samo: ni res.

Ste se proti tem napadom tudi pravno zaščitili?

Da. Proti najhujšim žaljivkam sem se odločila ukrepati. Ko so šle res čez rob, sem podala prijavo na policijo za prekršek zoper javni red in mir. Eden od uspešnih primerov je bil proti Romanu Vodebu, ki me je označil za 'nenasitno spolno potrebnico'. Dobil je globo in izgubil na sodišču. Vidim, da sodišča zdaj gledajo na te stvari drugače – da to ni več politična kritika, ampak udarec v človeškost.

Kakšna je razlika med globo in kazenskim postopkom?

Globa je pogosto učinkovitejša od kazenskih postopkov. Pri kaznivih dejanjih storilec pogosto dobi pogojno kazen, kar nima vzgojnega učinka. Globa pa boli – ko jo moraš plačati, se zamisliš.

Kakšne so družbene posledice takih napadov?

Posledica, ki sem jo jaz začutila, je, da družba ženske, ki imajo določene lastnosti, ki nekaterim ne ustrezajo – torej niso tradicionalne, niso vpete v ustaljene okvire – hitro označi. Takšne ženske so v percepciji družbe ali za psihične bolnice ali pa za *. Jaz sem bila označena za oboje. Ko te enkrat tako okarakterizirajo, družba to še z večjim veseljem sprejme in te pljuva.

Družba to zelo hitro zagradi, ker se potem ni treba ukvarjati z resničnimi problemi. Lažje je naslajati se nad nekom, ki ga označijo, še posebej, če gre za žensko. In popolnoma nepomembno je, ali je to res ali ne – dovolj je, da nekdo nekaj napiše, in plaz se sproži.

Najraje imamo, da lahko nekoga kamenjamo, ne glede na to, ali je kriv ali ne. V resnici ga kamenjamo zato, ker v njem vidimo svoje lastne nesposobnosti, ker sami nimamo zanimivega življenja, ker si sami ne upamo biti to, kar bi želeli biti. In potem te frustracije projiciramo na tistega, ki si upa. To so te 'čarovnice' – tisti, ki si upajo biti avtentični, takšni, kot so, in s tem nikomur ne škodijo.

Kako ste se obranili sami?

Najprej sem se morala zaščititi sama in svojo notranjost. Težko bi izpolnjevala materinske dolžnosti, če bi bila notranje razsuta. Pomaga mi, da se pogovarjam z ljudmi, ki jim zaupam, ki me krepijo in mi pomagajo ohranjati dobro samopodobo.

Samopodoba je lahko hitro ranjena, ko se nate zlije toliko napadov. Zato se obkrožam z ljudmi, ki znajo biti kritični, a na način, da ti s tem pomagajo. Veliko mi pomaga tudi to, da sem v življenju že šla skozi težje izkušnje kot so te. Zaradi njih me današnji napadi ne morejo tako globoko raniti.

Veliko se pogovarjam tudi na profesionalni ravni, z ljudmi, ki imajo podobne izkušnje – v zunanji politiki, z ženskami in tudi z moškimi. Tako skrbim za svojo pozitivno samopodobo. Ukvarjam se z dejavnostmi, ki me polnijo – berem zgodovinske knjige, sem z živalmi, ker te ne obsojajo, ostajam prizemljena in vztrajam na svojem položaju.

Kako ocenjujete učinkovitost pravnih mehanizmov?

Najbolj učinkuje globa po zakonu o javnem redu in miru – udari po denarnici, kar resnično spravi človeka k razmisleku. Postopki so sicer počasni, kazen pride pozno, a kljub temu je to učinkovito sredstvo za zaščito pred osebno diskreditacijo.

Kako se dezinformacije običajno širijo?

Začne se pogosto na Požareportu, kjer se objavijo največji nesmisli. Potem vsebino povzemajo Demokracija, Nova24 in podobni portali, ki jo širijo še prek svojih omrežij. Sama nisem aktivna na večini družbenih omrežij, uporabljam le Facebook, kjer pa vidim, da se te zgodbe hitro razširijo. Ob tem se spodbujajo negativni komentarji, verjetno se tudi moderira – torej briše komentarje, ki niso všeč. Na ta način se zgodba gradi in diseminira v družbo, dokler ne preraste v širšo diskreditacijo osebe, ki jo želijo uničiti.

Na koncu vse skupaj pride še v parlament. Tam se diskreditacija političnih nasprotnikov nadaljuje, saj ima vsak poslanec imuniteto. To se potem dodatno izrabi – rečejo: 'Saj se piše, saj se ve.' In tako se krog zaključi.

Kaj bi bilo potrebno spremeniti, da bi se situacija izboljšala?

Treba je začeti resno razmišljati o zaščiti svobode govora. Ne govorim o omejevanju, ampak o zaščiti – zato, da bo svoboda govora res pomenila tisto, čemur je namenjena: izražanju kritičnega, ciničnega, tudi humornega mnenja, izražanju nestrinjanja z oblastjo.

Če svobode govora ne bomo zaščitili, se lahko spremeni v orodje za izvajanje osebnega nasilja drug nad drugim. Takšno nasilje, če ga ne zatreš, preraste tudi v fizično nasilje. Psihično nasilje ni nič manj boleče – včasih je lahko še hujše. Če tega ne bomo ustavili, bo vedno znova eskaliralo, rane se bodo poglobljale in prej ali slej bo nekemu 'počil film'.

Prof. dr. Bojana Beović, predsednica Zdravniške zbornice Slovenije

Bojana Beović je ena vodilnih slovenskih strokovnjakinj za nalezljive bolezni z dolgoletnimi izkušnjami na Univerzitetnem kliničnem centru Ljubljana ter kariero, posvečeno skrbi za bolnike ter raziskovanju in odgovorni rabi antibiotikov. Kot redna profesorica infektologije in epidemiologije je avtorica številnih znanstvenih del, izobrazila je generacije študentov medicine ter svetovala nacionalnim in mednarodnim strokovnim telesom na področju cepljenja in protimikrobne odpornosti. Od leta 2021 kot predsednica Zdravniške zbornice Slovenije združuje strokovno avtoriteto, vodstvene izkušnje in življenjsko poslanstvo varovanja javnega zdravja.

V svojih intervjujih oziroma javnih nastopih ste večkrat poudarjali in opozarjali na grožnje, ki ste jih prejemale kot vodja strokovne skupine skupaj s svojimi kolegi. Zanima me, kako ste te stvari takrat doživljali – kje so se grožnje začele, kako so se širile, po katerih kanalih, po spletu, medijih, v javnosti?

Največ groženj sem prejemale po elektronski pošti, skoraj vsak dan. Nekatere so bile neposredne in sem jih posredovala policiji ali varnostni službi, druge pa nesramne ali vulgarne. Čeprav ni bilo prijetno, se sprva nisem počutila ogroženo – razumela sem, da so ljudje v stiski in jo izražajo na tak način. Z nekaterimi sem celo komunicirala in dobila presenetljivo človeški odziv.

Občasno sem prejela tudi fizična pisma z neposredno grožnjo s smrtjo. Takrat so podobna pisma prejeli še drugi, primer smo predali policiji, sama pa sem dobila določeno stopnjo varovanja. Kljub temu se nisem počutila zelo ogroženo. Plakati na demonstracijah so se večinoma nanašali na druge, manj name, menila sem, da me je do neke mere ščitilo to, da sem starejša ženska.

Najbolj pa so me prizadeli plakati in nalepke v Ljubljani, blizu doma moje družine. Moje mlade sorodnice so jih videle, na njih je pisalo, da bodo mene ubili, in so se razjokale. Takšne grožnje, še posebej tiste, ki vključujejo otroke, sprožijo najmočnejši strah. Sama sem imela le enkrat občutek, da me kdo grdo gleda, kasneje pa so fizično napadli kolega. Jaz sem imela občutek, da mene ne bi – morda naivno, a vseeno sem se počutila nekoliko zaščiteno.

Veliko sogovornic, s katerimi smo že opravili intervjuje, je poudarilo prav to, kar ste omenili tudi vi – da je odzivanje na grožnje, zapise oziroma, širše rečeno, kritike, delovalo kot nekakšen mehanizem, ki se jim je zdel pomemben. Zanima me, zakaj oziroma kako ste prišli do tega. Zakaj se vam je zdelo smiselno odgovarjati tem ljudem, jim pisati in pojasnjevati?

To se mi je zdel nek komunikacijski kanal, ki se je na ta način odprl. Zakaj te stvari sploh nastanejo? Po mojem zato, ker obstaja neka vrzel – med tistimi, ki so proti, ki se bojijo, ki so v strahu zaradi ukrepov, in nami, stroko, ki na stvari gledamo strokovno in racionalno. Velikokrat pa se pokaže, da se odnos spremeni, ko se vzpostavi človeški stik. To imam potrjeno iz številnih izkušenj, recimo tudi s pacienti – ko se enkrat večkrat pogovoriš, je zadeva drugačna.

Če ljudje med seboj komunicirajo, če vedo, da nasproti stoji konkreten človek, je odnos drugačen. Mislim, da je to s tem povezano. Poleg tega sem bila zelo motivirana, da ljudje razumejo, zakaj je nekaj tako, da jim res razložim. To se mi je zdelo kot poslanstvo, če hočete. In seveda, vsi ti ljudje – ne glede na to, ali so jih imenovali antivakserji ali kakorkoli – so imeli svoj krog.

Nikoli ne odgovarjaš samo eni osebi. Ta oseba je gotovo povedala doma, da je dobila odgovor. V posameznih primerih so se odnosi celo povsem spremenili in si še danes kaj napišemo. Tako je nastala neka vrsta povezave.

V enem od prejšnjih intervjujev med pandemijo ste omenili, da so imele grožnje na vas vseeno vpliv. Rekli ste, da vam je danes žal, ker ste takrat omilili svoje javne izjave oziroma da je prišlo do neke vrste avtocenzure.

V medijski prostor sem vstopila popolnoma nepripravljena, kot neplavalec, ki pade v vodo. Strokovni del je bil sicer moj teren, a na področju javnega nastopanja nisem imela nobenih orodij ali podpore. Dolgo časa sem bila sama, brez strokovnjakov za komuniciranje, zato se je v mojih izjavah čutil strah, ki so ga ljudje zaznali kot grožnjo.

Ker me je bilo res strah, sem govorila iskreno, a zaradi groženj sem začela paziti, da sem bila bolj zadržana in prijazna. Danes vidim, da to ni bilo dobro, saj se človek uči glede na odzive. Vsebina sporočil se verjetno ne bi mogla bistveno spremeniti, način pa bi moral biti drugačen. Danes veliko več sodelujem s strokovnjaki za stike z javnostmi, na zbornici pa dajemo velik poudarek na to, kako pomembno je, na kakšen način nekaj poveš.

Navajena sem govoriti pacientom, svojcem in študentom, a nagovarjati dva milijona ljudi je nekaj povsem drugega. Zato je bila moja avtocenzura predvsem v zadržanosti – skušala sem prikriti strah in jezo. Videla sem tudi, da si nekateri lahko privoščijo ostrejšje izjave, sama pa ne. Od mene se je pričakovalo, da bom zadržana, saj nisem avtoritativen človek. Po vsebini pa

so bila sporočila jasna in neposredna, denimo: 'Nehajte hoditi po garažah, nehajte se družiti, ker ne bo dobro.'

Ko ste omenili prijavo groženj oziroma ko ste jih prijavili – ste imeli občutek, da ste s tem naredili nekaj koristnega? Da ste s tem poskrbeli, da boste morda imeli boljši občutek varnosti?

Fizično se nisem počutila posebej ogroženo. Zdelo se mi je, da ljudje potrebujejo ventile, in čeprav se včasih zgodi tudi kaj hujšega, moj občutek zaradi tega ni bil drugačen.

Kljub temu se mi je zdelo pametno grožnje prijaviti, da bi jih poskusili zamejiti in preprečiti eskalacijo. Grožnje bi se namreč lahko preusmerile na koga drugega. Pogosto so za takšna dejanja odgovorni posamezniki z veliko frustracije, marginalizirani ljudje, ki menijo, da morajo nekaj storiti – z razlogom ali brez. Prav zato je pomembno, da se jim jasno pove, da se določene stvari absolutno ne smejo.

Z vidika reda in širše družbe se mi je zdelo prav, da prijavo podam. Nikoli ne veš, kaj se lahko zgodi, zato sem imela tudi določeno stopnjo policijske zaščite. Če pa bi prišlo do resne situacije, dvomim, da bi mi lahko res učinkovito pomagali.

Omenili ste elektronsko pošto oziroma elektronska sporočila – ste takrat spremljali ali se ukvarjali s tem vprašanjem? Kako pravzaprav poteka? Kako grožnje ali dezinformacije prehajajo iz enega kanala na drugega? Recimo, najprej se pojavijo v komentarjih pod medijskimi članki, nato na spletnih forumih, potem na družbenih omrežjih – in tako preskakujejo iz kanala v kanal, dokler se ne izrazijo tudi v obliki manifestacij. Ste takrat opazili oziroma ste se sami ali v skupini ukvarjali s tem vprašanjem – kje se vse skupaj začne in kako se potem širi skozi družbo?

Težava naše skupine je bila v tem, da smo jo sestavljali predvsem strokovnjaki z različnih področij medicine – javnega zdravja, infektologije, mikrobiologije, kirurgije, interne medicine, urgentne in družinske medicine. Pokrivali smo strokovni del vodenja epidemije, a zelo smo pogrešali profesionalno podporo na področju komunikacije.

Zdravniki smo bili imenovani v to skupino, z velikim interesom smo sodelovali, ker smo vedeli, da je to trenutek, ko moramo pomagati družbi. A hkrati smo čutili, da bi bilo nujno, da se s komunikacijo ukvarjajo tudi strokovnjaki s tega področja. Nekateri so to prepoznali – denimo informatiki, ki so oblikovali Sledilnik – druge stroke pa tega niso dojele kot trenutek, ko je treba vložiti vse sile v jasno in učinkovito obveščanje javnosti.

Mi tega nismo mogli pokrivati in pričakovali smo, da bo to prišlo s strani vlade. Res smo v nekem trenutku dobili eno članico, ki je imela izkušnje z odnosi z javnostmi v kliničnem centru, a to je bil en sam človek, ne pa zbran vrh komunikacijske stroke, ki bi rekel: 'To moramo sporočiti, povejte nam vsebine, mi bomo poskrbeli za način.' Žal tega ni bilo.

Za konec bi se dotaknil še vprašanja groženj zdravnikom in zdravstvenemu osebju v obdobju po pandemiji ter vsega, kar se danes dogaja v javnosti. Vidite kakšne vzporednice s težavami, ki so se pojavljale med pandemijo, denimo ob vzpodbujanju cepljenja? Je ta pojav povezan oziroma je od tam preskočil na sedanje razmere, ali pa so razlogi za današnje napade in grožnje drugačni? Na to kot predsednica Zdravniške zbornice tudi sami pogosto opozarjate.

Ne opažamo tega samo pri nas – zdi se, da je svet po pandemiji na nek način ponorel. To je splošna ugotovitev, a hkrati precej kompleksna. Ne gre za posameznike, temveč za širši občutek, kot da je bilo dano neko dovoljenje za takšno vedenje.

Eden od razlogov je nezaupanje v znanost in stroko. Ko ljudje izgubijo zaupanje, se pojavi tudi možnost, da strokovnjakom grozijo, saj jih dojemajo kot tiste, ki jim ne morejo pomagati ali nimajo pravega znanja. Nasilje se je nasploh povečalo, kamorkoli pogledamo. Pandemija je povzročila globalen stres, ki ni bil dober. Upali smo, da bomo po njej bolj veseli in da se bomo iz tega kaj naučili, a žal se to ni zgodilo.

Bi lahko nasilje oziroma končne manifestacije teh pojavov pripisali prav predhodnim grožnjam? Se pravi, da so – kot ste že omenili – grožnje postopoma normalizirale takšna ekstremna dejanja in vedenja.

Mislim, da je vse to do določene mere povezano. Če primerjam z Evropo, smo imeli pri nas povprečne, na nekaterih področjih celo razmeroma blage restrikcije, a kljub temu so bile prisotne. Težko ocenim, koliko so prav te omejitve sprožile upor, ki se je nato prenesel na druga področja, saj so ljudje dolgo časa preživeli doma.

Vendar pa bi rekla, da to ni neposredno povezano na tak način. Ne gre za preprosto jezo v smislu: nekdo je nekaj naredil meni, zdaj bom jaz njemu nazaj. Bolj gre za širši družbeni stres, ki se je nabiral že prej – dolgo časa ni bilo vojn, a očitno se je napetost kopičila in jo je pandemija sprostila. Danes to vidimo v različnih oblikah nasilja, od vojn do drugih pojavov po svetu.

Se vam zdi, da če ne bi bilo družbenih omrežij, vplivnežev in digitalnega komuniciranja, bi se ti procesi odvijali po drugih kanalih? Ali pa so bila prav družbena omrežja in vse, kar je povezano z njimi, ključni dejavnik pri eskalaciji in normalizaciji takšnih pojavov?

Družbena omrežja so bila vsekakor multiplikator – tako dobrega kot slabega. Ker se s pozitivnimi vidiki komunikacije nismo dovolj ukvarjali, so bolj prišli do izraza negativni. Prek omrežij se lahko širijo tudi grozljive vsebine, kar se po svetu že dogaja, in to je lahko zelo nevarno. Tega procesa se ne da ustaviti, lahko pa ga vsaj deloma omejimo, če se z njim resno ukvarjamo.

Zato menim, da je treba javni prostor zapolniti z dobrimi, relevantnimi in argumentiranimi informacijami. Na tem področju naredimo premalo. Ljudje si izmenjujejo informacije, in če so na voljo predvsem slabe, se širijo predvsem te. Ob tem se pokaže tudi, da bi bila zdravstvena pismenost lahko višja – to je ena od ugotovitev, ki kaže, kje smo, in na kateri bi morali več delati. Tudi ministrstvo zdaj pripravlja sestanek na to temo.

A poleg informacij in znanja obstaja še nekaj drugega – bolečina v človeku, ki sproža sovraštvo. To je veliko težje obrniti. Nedavno je zdravnik slovenskih korenin, ki je prejel priznanje predsednice države, jasno zapisal, da se je treba sovraštvu zoperstaviti. To je pomembno vprašanje, pri katerem pa ne vem, kje se pravzaprav začne. Potrebno je gojiti dobrohotnost in dobronamernost.

Tamara Vonta, vodja državnozbornske preiskovalne komisije

Tamara Vonta je slovenska novinarka, urednica, pesnica in političarka. Širša javnost jo je spoznala kot dolgoletno novinarko in voditeljico oddaje 24UR na POP TV, kjer je delovala šestnajst let, nato pa je svojo pot nadaljevala v politiki. Leta 2011 je bila kot članica stranke Pozitivna Slovenija izvoljena za poslanko Državnega zbora, kasneje pa je opravljala tudi funkcijo državne sekretarke v kabinetu predsednice vlade in vodila Urad RS za narodnosti. Leta 2017 je postala generalna direktorica direktorata za medije na Ministrstvu za kulturo, leta 2022 pa se je kot poslanka vrnila v parlament na listi Gibanja Svoboda, kjer vodi parlamentarni odbor za kulturo in preiskovalno komisijo.

Pri svojem delu predsednice državnozbornske preiskovalne komisije, ki se ukvarja s preiskovanjem domnevnega nezakonitega financiranja političnih strank in strankarske politične propagande v medijih se soočate z večimi dezinformacijskimi napadi. Kako bi jih opisali?

Najprej moram reči, da sem že v prejšnjem delu mandata, ko sem bila poslanka leto in tri mesece, pogosto postajala tarča različnih napadov. Ti napadi so imeli namen prikazati te kot popolnoma nekompetentno osebo. Pri ženskah je to še posebej izrazito – pogosto te označijo za noro, da imaš psihiatrične težave in podobno. Sama sem si v tem času že ustvarila nekoliko debelejšo kožo, zato sem morda na te stvari danes manj občutljiva, a dejstvo je, da so prisotne.

Kar pa se dogaja zdaj, pa mislim, da je sprememba – in to sprememba na slabše. Ne govorim samo zase, ampak na splošno. Iz dezinformacij, ki sem jih omenila, se pri ženskah napadi najpogosteje nanašajo na videz, nato na domnevne psihiatrične bolezni, na koncu pa še na politično pripadnost – da si “komunajzar”, levičar, v slabšalnem smislu. Kar pa sem opazila v tem drugem mandatu, posebej po najbolj odmevnih zaslišanjih, je to, da se je vse skupaj stopnjevalo do resnih groženj s smrtjo.

Ne gre več samo za žaljivke ali posmehovanje, ampak za konkretne opise, kaj naj bi se mi zgodilo. To me je zaskrbelo – in ne govorim le o svojem primeru, ampak o širšem trendu v družbi. Vidim, da se to stopnjuje, da so ta podpihovanja in izmišljotine del večjega spleta. V takšnih družbenih razmerah se bojim, da smo že zelo blizu točki, ko se bo komu res kaj zgodilo.

Viri dezinformacij in viri groženj s smrtjo torej niso bili isti?

To zagotovo ni vedno isti vir, je pa neka širša skupina, ki je pod vplivom istega vira. Te dezinformacije prihajajo iz enega izvora, ki ima določeno občinstvo. Na nek način opravičujejo sovraštvo in celo dejanja, ki bi jih lahko kdo storil proti osebi, na katero se te informacije nanašajo.

Zadeva se širi po različnih platformah, vsebinsko pa je podobna. Na vsaki platformi se uporablja orodja, značilna zanjo. Sama tam nisem zelo prisotna – recimo na TikToku ne vem natančno, kaj se dogaja, ker mi kdo kaj pošlje, sama pa ne sledim. Vzorec pa je vedno enak. Na X-u se to pogosto pojavi po zaslišanjih, in to ne od anonimnežev, ampak iz virov, za katere vemo, kdo so – ljudi, ki so blizu tako imenovanim medijem.

Iz tega potem nastane grozd: na hitro se doda moje ime in vse skupaj se začne širiti, retvitati, pojavi se množica različnih profilov, ki to razširjajo naprej. To gre v neslutene razsežnosti. Ena stvar so stalne žaljivke – od kod si, kaj hočeš, da si plačan, komunajzar – te neumnosti poslušáš ves čas. Poleg tega pa pride tudi do osebnih diskreditacij, celo do tega, da se začne omenjati družina.

Na ta grozd se nato vsi vključijo s svojimi komentarji, ki sledijo osnovni informaciji – čeprav ta sploh ni prava, ampak je dezinformacija. Okoli tega si potem izmislijo še cel kup stvari. Včasih so ti komploti tako neverjetni, da si jih sam težko izmisliš. Enostavno ti ni jasno, kako lahko pride do česa takega.

Kakšne so vaše dobre prakse samoobrambe pred dezinformacijami?

Imam dve zelo različni obdobji. Ko sem vstopila v politiko, sem res čutila osebno odgovornost, da kadarkoli me je kdo nagovoril ali karkoli vprašal, sem vedno odgovorila – tudi če je bilo vprašanje neprijetno. Bila sem prepričana, da je to prav.

Zdaj pa ni več tako. Zdaj lahko z vso gotovostjo in trdnostjo rečem, da je bolje pustiti pri miru. Da se enostavno ne odzivaš in ne odgovarjaš, ker vsaka reakcija sproži nov krog pogroma, ki se širi kot koncentrični krogi. Enako – in to mi je kot novinarki grozno reči – velja za popravke. Tisto prvo, kar se objavi, naredi toliko škode, da je kasneje skoraj nemogoče popraviti. Zato lahko rečem, da je najboljša, da se na to ne oziraš. Čeprav to z vidika javnosti ni prav, je v resnici tisto, kar najmanj boli.

Kaj še deluje kot samoobrambna taktika pred dezinformacijami?

Stvar je v tem, koliko si pripravljen in kako si pripravljen biti odprt. V bistvu, koliko si pripravljen dejansko odpreti sebe. Mislim, da je za to potreben določen pogum, po drugi strani pa tudi pripravljenost, da zelo odkrito nekaj napišeš.

Meni se je večkrat izkazalo kot dobro, da sem imela res dokaj odprt in iskren zapis na Facebooku. Čeprav vem, da ima Facebook specifično publiko, je to marsikdaj ublažilo napade oziroma ustvarilo skupino ljudi, ki so stopili v obrambo in racionalno odgovarjali nazaj. Torej so postali proaktivni, ko si jim razložil. Ampak tukaj moraš znati zapisati na pravi način, da učinkuje.

Meni osebno se je to nekajkrat pokazalo kot dobra rešitev. Iz te platforme se je potem preneslo tudi na druge, recimo na X in podobno. To je bila ena taka pot – nisi šel direktno napadati, ampak si razložil. Pri tem pa si moral biti zelo odprt, pokazati, da si prizadet. To pa je redko in nisi vedno pripravljen na takšno izpostavljenost.

Kako bi opisali posledice dezinformacijskih napadov?

Unikatne, absolutno. Grožnja s smrtjo je bila neposredna posledica tega. To sploh ni bilo dvoma – grožnja je bila zelo neposredna, lepo opisana in zaradi tega sem imela tudi opravka s policijo, glede na okoliščine. Mislim, da proti osebi poteka postopek po uradni dolžnosti.

To je bila torej neposredna posledica tega, o čemer sva govorila. Dogajalo se je v istem obdobju, ko so potekala zaslišanja, na začetku leta. Takrat je bilo res veliko pisem – na domači naslov, na službeni naslov, po e-pošti, na Messengerju ... ni da ni.

Omenili ste policijo. Imamo kot družba razvite systemske varovalke, s katerimi lahko zaščitimo žrtve dezinformacij? Ste imeli občutek, da s prijavo groženj na policijo delate nekaj koristnega?

Iskreno – ne. Je pa še nekaj, kar me je presenetilo. Ker je bilo teh primerov več in ker so se dogajali na različnih krajih, pod različnimi policijskimi enotami, ne morem reči, da ni razlik. Niso čisto enaki vatli. Verjetno je to težko, ampak občutek je, da se ne obravnava vse enako. In potem se počutiš, kot da to ni nič takega. Saj kaj pa zdaj, ne?

Posebej pri pismih je to zelo neprijetno. Veš, da je težko, ker potem pridejo kriminalisti in je treba pregledati celo verigo zaradi prstnih odtisov – ti, tvoja tajnica, poštar ... vse. In potem si misliš, ali je sploh smiselno. A po drugi strani ni prav, da ne prijaviš. Sama prej nisem prijavljala, ampak to ni prav. Če se kdaj zgodi kaj hujšega, je drugače, če imaš že prej prijavljeno, kot pa če ni nič.

Do konca sicer nikoli ni prišlo, do kakšnega procesa, to so bili osamljeni primeri. Ampak vsaka prijava predstavlja veliko obremenitev. Veliko kolegov in kolegic me je spraševalo, kaj narediti, ker so imeli podobne izkušnje. In vedno je isto – to se zgodi samo, kadar kritiziraš ali nastopiš proti SDS. Samo takrat, nikoli proti nikomur drugemu. In vsem se dogaja enako.

Potem pa pride vprašanje: kaj si naredila, kaj moram jaz narediti? Mi smo funkcionarji, pa je že težko, kaj šele za nekoga, ki nima pojma, kako se s tem soočiti. Jaz mislim, da tega nimamo dobro urejenega. Vedno sem trdila – čeprav mogoče ne povsem strokovno – da v tej državi

nismo naredili dovolj na področju medijske pismenosti. Veliko, veliko premalo. In to ni problem samo pri otrocih, to je problem pri odraslih ljudeh.

Ker mi sploh ne dojemamo tega, ne znamo vrednotiti stvari, ne vemo, kako se ubraniti, ne vemo, kako reagirati. To področje je zelo slabo pokrito. In čeprav sem del te vlade – oprostite – to področje smo slabo delali. Pika.

Sam sem kot dober mehanizem boja proti dezinformacijskim napadom odkril tudi pomen osebne izkušnje. Da se z ljudmi, ki o meni berejo predvsem na spletu, srečaš v živo, pogovoriš in potem vidiš, da so šokirani nad razliko izkušnje v živo in spletne persone, ki jo rišejo napadalci. Kakšno je vaše mnenje?

V vseh primerih je najboljšje to, kar ste rekli – osebni stik. Ampak seveda je to zelo težko doseči. Kljub temu pa sem prepričana, da je to eden najboljših mehanizmov, da greš čez to. Enako je bilo, recimo, pri beguncih – ko je prišlo do stika, so ljudje videli, da stvari niso takšne, kot so si jih predstavljali.

Zagotovo je to dober mehanizem – ta neposreden stik. Zdaj, ali bi se to dalo formalizirati, ne vem. Ampak če bi se ljudje pogovarjali, razložili, kako si postal del nekega sveta, ki mu v resnici ne pripadaš, bi to znali zelo dobro oceniti. V živo srečanje je nekaj povsem drugega. Ko te ne poznajo, si tista grozna oseba, ki so jo odpisali. Ko pa te spoznajo, je drugače – »ti si pa v redu, ti bom pomagala«.

Ampak ne vem, kako bi to izvedli. Mislim, da sicer učinkuje, ampak je v resnici neizvedljivo, da bi bilo to edini način. Pač ne gre.

Kaj vas je pri soočanju z dezinformacijskimi napadi še presenetilo?

Vzgojena sem bila v določenem duhu – kot hči matere samohranilke, kar mogoče ni bilo čisto tipično v teh vaških vzorcih, v katerih živimo. In mene je res presenetilo, pa me vedno znova preseneča, da je ta družba še vedno tako globoko patriarhalna. Kot da mora biti ženska samo taka in taka, vse, ki niso take, pa so označene kot bolne, neprimerne, manjvredne. To me je res šokiralo, ker sem mislila, da smo kot družba, tudi v okviru nekdanje Jugoslavije, vendarle bolj progresivni. Zdelo se mi je, da so imele ženske več prostora.

In potem gledaš, kako je danes – ženska, ki ni v teh okvirih, je deležna strašnih napadov. Tudi če si strpen, če si odprt, če si drugačen, si tarča. To me vedno znova preseneča. Mislila sem, da smo iz tega že malo izšli, da smo širši, bolj odprti, pa očitno nismo.

Seveda, jasno je, da prihajamo v neko novo obdobje, tudi globalno. Ampak glede rešitev – res ne vem. Toliko je orodij, s katerimi se lahko vse to širi in potencira, da sploh ne vem, kaj je protiorožje. Če te hočejo napasti, te pač lahko.

Katarina Bervar Sternad, direktorica Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja

Katarina Strnad Bervar je slovenska pravnica in vodilna zagovornica človekovih pravic. Kot direktorica Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja (PIC) že več kot desetletje krepi pravno zaščito v Sloveniji. Je članica upravnega odbora Agencije EU za temeljne pravice, certificirana mentorica Sveta Evrope in aktivno svetuje nacionalnim ter mednarodnim organom. Leta 2023 je prejela prvo predsedniško nagrado za človekove pravice v Sloveniji.

Kako v praksi izgleda napad z dezinformacijami? Lahko opišete, kako je to potekalo v vašem primeru?

Težko je sploh začeti, ker obstaja več vrst napadov. Sama bi jih razdelila v tri skupine: napadi s strani države, napadi uporabnikov družbenih omrežij in napadi medijev. Vsaka skupina ima lahko drugačne učinke, čeprav se pogosto prepletajo.

Ko te napade država, je situacija resna. Sama sem se s tem prvič soočila, ko je takratna ministrica Gerkeš oziroma Boštjan Šefic sprožil napad. V takšnih trenutkih moraš zelo dobro premisliti, kako se boš odzval – najprej poiskati podporo in zaveznike, nato pa odgovoriti z ostrimi izjavami. Takrat sem vložila tudi tožbo. Časnik Delo je bil takrat posrednik v vladnem napadu.

Težava takšnih napadov je, da se nikoli ne izbrišejo. Tudi če so obtožbe zavržene, se zgodba vedno znova pojavi, ko se tvoje ime omeni, na primer ob kandidaturi za varuhinjo človekovih pravic. Tako si praktično do konca kariere zaznamovan. Poleg tega se javnost odziva s komentarji, ki jih prejemaš v zasebna sporočila in pod objavami – to se dogaja še danes, še posebej, ko nastopam v medijih ali govorim o migracijah.

Komentarji na različnih medijih so problematični, ker se zgodba vedno znova generira in nikoli ne konča. Moja največja skrb je bila, da do teh napadov ne bi prišli moji otroci, še posebej mladoletni. To je ena največjih težav – kako zaščititi družino.

Ko te napade desničarski medij, moraš uporabiti pravna sredstva. V takih primerih pride v poštev tožba zaradi zaščite ugleda, vendar brezplačna pravna pomoč običajno ni na voljo, tudi če izpolnjuješ pogoje. To je velika pomanjkljivost sistema, saj se aktivisti in izpostavljeni posamezniki težko primerno zavarujejo, če nimajo dovolj finančnih sredstev za odvetnika. Lahko imaš odprtih več tožb hkrati, kar pomeni, da moraš za vsak postopek založiti sredstva v višini 1000 do 1500 evrov, še preden se postopek sploh začne. Država te praviloma ščiti le prek kazenskega postopka, ne pa prek tožilstva.

To so različni napadi, ki jih lahko doživiš.

Kako ste se odzvali, ko so krožile obtožbe o tihotapljenju migrantov? Kakšen je bil vaš mehanizem, da ste poskrbeli zase in lahko nadaljevali z delom, ne da bi vas to povsem ustavilo?

Ko sem se odločila za to službo, nisem pričakovala, da bo izpostavljenost tako velika, a sem to sprejela kot del svojega poklica. V najtežjih trenutkih sem morala izklopiti čustva in se osredotočiti na omejevanje škode navzven – predvsem zato, da sodelavci na PIC-u niso občutili, da se vse podira. Šele kasneje sem lahko začela predelovati svoje osebne posledice.

Zelo pomembna mi je bila podpora Gorana Forbicija, ki mi je pomagal pri komunikaciji in načrtovanju korakov. Brez takšne podpore bi bilo vse veliko težje. V civilni družbi smo začeli razvijati mehanizme za medsebojno pomoč, a se je izkazalo, da je najbolj učinkovita prav solidarnost in povezovanje v mrežah. Tako smo bolj odporni na napade, saj delujemo kot skupina in ne kot posamezniki.

Kasneje sem poiskala tudi strokovno pomoč, kar mi je dodatno pomagalo. Danes sem bolj odporna – če pride do napada, ukrepam pravno in se ne obremenjujem več toliko kot včasih.

Ali se vam zdijo tožbe zaradi razžalitve oziroma blatenja učinkovite? Kako bi ocenili učinkovitost tega mehanizma?

Najprej je tu velika vstopna ovira – marsikdo nima dovolj denarja, časa ali volje, da bi se sploh lotil tožbe. Če pa se za to odločiš in postopek uspešno izpelješ, se situacija lahko vsaj delno izboljša. Najpomembnejši učinek je, da se napadi pogosto ustavijo in da morajo mediji ali posamezniki sporne vsebine umakniti. V nekaterih primerih je to ključno, saj lahko s pravnimi sredstvi zaščitiš sebe ali svoje bližnje. Vendar pa je postopek dolgotrajen in zahteven, zato ta mehanizem ni dostopen vsem.

Kako je v vašem primeru potekal napad – kje se je začel in kako se je razvijal? Se takšne zadeve začnejo na družbenih omrežjih ali pri politiki in nato nadaljujejo v medije?

V mojem primeru se je vse začelo izključno pri politiki – najprej z oblastno politiko, na primer z ministrico, v drugem primeru pa s politiko, ki vodi desne medije. Nimam toliko izkušenj, da bi se napadi začeli na družbenih omrežjih, kot je to pri nekaterih drugih. Pri meni je šlo predvsem za posledico novic ali komentarjev na članke in izjave politikov, po katerih se potem sproži val odzivov. Proces se običajno začne z izjavo ali člankom, nato pa se zgodba širi prek medijev in javnih komentarjev, kar povzroči nov krog odzivov in napadov.

Se spomnite kakšnega nasveta, ki so vam ga priporočali, pa v praksi ni deloval?

Pogosto ti svetujejo, naj ne bereš komentarjev ali naj se distanciraš od dogajanja, a to je v resnici skoraj nemogoče. Ko enkrat prebereš negativne besede, se ti vtisnejo v spomin in jih ne moreš preprosto odmisлити. Zame je bilo ključno, da sem imela okolje, ki je to razumevalo. Najbolj mi je pomagalo, da sem te stvari predelovala znotraj organizacije, kjer imamo zelo

zdravo delovno okolje in se med seboj podpiramo. Svoje frustracije večinoma rešujemo skupaj, saj partnerjev s tem ne želimo dodatno obremenjevati.

Ste imeli izkušnjo s prijavljanjem groženj ali napadov na policijo?

Jaz osebno nisem prijavljala takih groženj, ali pa se s tem takrat še nisem toliko ukvarjala. Iz izkušenj drugih primerov, s katerimi se ukvarjamo, pa je vse zelo odvisno od policije. Če bi sama prijavljala grožnjo, ne bi šla osebno na policijo, ampak bi vse uredila pisno, ker bi mi bil osebni stik preveč naporen in ne bi želela tvegati slabe izkušnje. Pri žrtvah, ki dobivajo grožnje, so izkušnje zelo različne. Mislim pa, da je tu pomemben tudi odnos do spola – ko ženska prijavi grožnjo, je bolj verjetno, da bo obravnavana manj resno. Pogosto tudi ne dobi vseh informacij in podpore, ki bi jih kot žrtev kaznivega dejanja pričakovala, na primer o nadaljnji pomoči ali poteku postopka. Zato se sama niti ne bi spuščala v to tveganje.

Kako bi ocenili vpliv napadov z dezinformacijami na področje zagovorništva človekovih pravic? Ne glede na to, ali ste žrtev ali ne, ali razvijete obrambne mehanizme ali ne – kako se vam zdi, da takšni napadi vplivajo na zagovorništvo oziroma na to področje?

Napadi z dezinformacijami ne vplivajo samo na posameznega zagovornika ali aktivista, ampak na celoten segment oziroma skupino. Takšni napadi nas generalizirajo in ustvarijo skupino, ki jo je dovoljeno stalno napadati, izpostavljati in celo maltretirati. To dopuščata tako oblast kot opozicija, ne glede na to, kdo je na oblasti.

Desni narativ je zelo učinkovit pri iskanju krivcev za splošno nezadovoljstvo, migracije in podobne teme. Zelo lahko je ustvariti sovražnika v nevladnem sektorju, kar se dogaja praktično povsod po Evropi in svetu. Gotovo pa imajo ti napadi široke in dolgoročne posledice za naše delo, saj vplivajo na celotno področje človekovih pravic.

Evgenija Carl, preiskovalna novinarka

Evgenija Carl je slovenska preiskovalna novinarka, znana po razkrivanju nepravilnosti in družbeno pomembnih zgodb, ki pogosto ostajajo neopažene. Njeno delo na RTV Slovenija se odlikuje po pogumu, analitičnosti in zavezanosti moralnemu kompasu, pri čemer se ne prepušča pritiskom ali grožnjam močnih akterjev ter daje glas tistim, ki ga sicer nimajo. S tem si je pridobila ugled kot ena vodilnih preiskovalnih novinark v Sloveniji.

Katero izmed informacijskih napadov, ki so bili usmerjeni proti vam, ste si najbolj zapomnili oziroma se vam je najbolj vtisnil v spomin?

Najhujši dezinformacijski napad name je bil tisti, ki ga je sprožil bivši koprski župan. Šlo je za poskus moje diskreditacije in utišanja, ker me profesionalno ni mogel izzvati drugače. Na podlagi popolnih dezinformacij so me skušali razvrednotiti kot osebo in kot žensko – širile so se laži, da mi je stanovanje ali avto kupil partner, da mi je partner plačeval estetske posege in podobno. To niso bile niti polresnice, temveč popolne izmišljotine.

Gre za klasičen primer, kako močno orožje so lahko dezinformacije, zlasti proti ženskam, ki si upajo stopiti v javnost – naj bodo to novinarke, znanstvenice, zdravnice ali političarke. Ko ženska ni tiho in želi delovati javno, postane idealna tarča za tovrstne napade, ki ciljajo na njeno profesionalnost, kompetentnost in na koncu še na njen videz ali zasebnost. V mojem primeru je bil namen jassen – utišati, razvrednotiti in diskreditirati. Ta primer se je končal tudi na sodišču z obsodilno sodbo, kar je bil pomemben dokaz, da je šlo za grob in nameren napad.

Kako je v praksi potekal ta napad – kateri mehanizmi, mediji ali komunikacijski kanali so bili pri tem uporabljeni in kje ste opazili, da se je zgodba pravzaprav začela širiti?

Napad se je začel kot posledica mojega novinarskega dela – poročala sem o številnih primerih suma korupcije, neracionalne porabe in netransparentnega upravljanja javnega denarja. Ko se poskusi utišanja z grožnjami niso obnesli, se je začela stopnjevati kampanja diskreditacije.

Vse se je razplamtelo na dan, ko sem prišla poročat o sodni obravnavi, povezani z županom. Tam je na moje vprašanje odreagirал z osebnimi napadi in žaljivkami, ki so bile usmerjene v moje telo in zasebnost – danes bi temu rekli body shaming. Dogodek očitno ni bil naključen, saj so bili lokalni mediji, konkretno Regional Obala, o njem vnaprej obveščeni in so prišli pripravljeni s kamerami. Župan je vedel, da bo iz tega nastala "sočna" zgodba.

Še preden sem se vrnila v redakcijo, je bil članek že objavljen, informacije pa so se razširile kot požar. To je bil tudi glavni cilj – diskreditacija in ustvarjanje lažnega vtisa v javnosti. Ko se enkrat takšne dezinformacije sprožijo, jih posameznik praktično ne more več ustaviti, ker nima mehanizmov, da bi se zoperstavil medijskemu plazu laži.

Kako se po vaše razlikujejo napadi ali diskreditacije, ki prihajajo iz lokalnega okolja, kjer živite in delate, od tistih, ki prihajajo z državne ravni ali iz vrha oblasti, kot so vlada ali ministrstva?

Doživela sem oba primera napadov, tako lokalnega kot tistega z državne ravni, in lahko rečem, da se razlikujeta predvsem v načinu bolečine, ki jo povzročita.

Pri lokalnem napadu je šlo za diskreditacijo, ki je posegla v mojo intimo in je bila zelo osebna. V primeru državnega napada, recimo s strani Janše, je bila uporaba besede "prostitutka" prav tako dezinformacija, a ni posegla v mojo zasebnost na enako boleč način. Pri lokalnem primeru se je izkazalo, da je bilo težje braniti svojo integriteto, ker gre za neposreden napad, ki cilja na osebno življenje, medtem ko je napad z vrha bolj simboličen in politično naravnan.

Razlika je tudi v percepciji: lokalnemu napadalcu "lažje oprostiš", ker ima ta manjšo težo ali nižji položaj, medtem ko je boleče, ko ti napadi pridejo od nekoga, ki ima dolga leta odgovorne funkcije in določa norme javnega komuniciranja. Tako diskreditacijo je težje prenesti, ker prihaja od avtoritete, ki naj bi spoštovala določene standarde vedenja in bontona.

Kakšno vlogo so takrat imeli družabni mediji in komentarji pod članki – tisti bolj "ljudski" del interneta – v širjenju napada, ki ga je sprožil župan in lokalni mediji?

Ta narativ se je zagotovo širil naprej. Mediji so ga hitro prevzeli, saj klikabilnost takšnih zgodb pritegne bralce. Šlo je za vse družbene medije in različne medijske kanale, kjer se je zgodba širila pod krinko obsodbe.

Nekateri mediji dezinformacij niso širili neposredno, a vseeno so žaljivke in laži vključevali v članke, ki so te napade z dezinformacijami obsojali. Vsaka ponovitev – ob sojenjih ali narokih – je zgodbo o meni postavila znova na prvo stran in jo večkrat povrnila v medijski prostor. Mediji so s tem igrali pomembno vlogo, saj je tako postala trdnejša referenca v javnem prostoru, ne glede na čustveni predznak ali ogorčenje posameznikov.

Kakšne so bile posledice teh ponavljajočih se diskreditacij – tako na osebni ravni kot na širši družbeni ravni – in kaj bi izpostavili kot glavno škodo ali glavni izkupiček teh napadov?

Posledice ponavljajočih se diskreditacij so bile zame zelo osebne in hude. Napadi so posegali v mojo intimo, družino, premoženje, status in kredibilnost kot novinarke. Govorilo se je, da sem na primer kupila stanovanje ali avto s pomočjo korupcije, kar je povsem neresnično – vsa moja sredstva so transparentna in nikoli nisem prejela nobenega darila ali podpore, ki bi bila sporna.

Obramba je bila izjemno težka, saj posameznik nima dostopa do istega medijskega kanala kot tisti, ki napada. Edini vzvod, ki ga imaš, je tvoj lastni medij ali družbeno omrežje, preko katerega lahko pojasniš resnico in upaš, da boš kredibilnejši od napadalca. Hvala bogu sem

imela možnost uporabe takšnega kanala, a obramba ni šla tako daleč, da bi razkrivala vse svoje osebne in finančne dokumente.

Posledice so se čutile tudi na družinski ravni – mama se je pogosto spraševala o tem, otroci pa so doživljali stres zaradi sojenj in medijskega pritiska, ko so bili še majhni. Napadi so se širili tudi preko radijskih oddaj, kjer so se zbijale šale in parodije na moj račun, kar je bilo za javno osebo težko prenašati, čeprav so bile nekatere stvari predstavljene kot humor.

Celotna izkušnja je pokazala, da je žrtev diskreditacij izpostavljena širokemu spektru posledic – od osebne prizadetosti, pritiska na družino, do javne stigmatizacije, ki se lahko dolgo vleče.

Omenili ste, da uporabljate svoj družbeni kanal, preko katerega pojasnujete zadeve. Ali menite, da obstajajo še kakšni drugi načini, da se zoperstavite napadom, na primer pravni postopki, prijave na policijo ali zasebne tožbe, še posebej če napade spremljajo grožnje ali žaljivke?

Že prej sem prejemala grozilna sporočila, v katerih so mi napovedovali hude telesne poškodbe in uničenje premoženja – med drugim so mi grozili, da mi bodo izkopali oči, mi poškodovali avto... Ko sem takšne grožnje prijavila policiji, se je izkazalo, da je učinkovitost pravne zaščite praktično na ničli.

Na primer, ena ženska mi je grozila preko Messengerja. Policija je sicer prišla do IP naslova, a primer je zastaral, ker ga niso pravočasno obdelali. Takšni primeri kažejo, da se ob napadih pogosto zamahne z roko, še posebej če so storilci moški.

Tudi primer, ki je prišel do vrhovnega sodišča, je pokazal enako: moški, ki je z neprimernimi komentarji posegal v moj intimni prostor, je kasneje trdil, da je šlo za "kompliment", s čemer so se nekateri sodniki celo strinjali. Po mojem mnenju to jasno kaže, da so patriarhalne miselnosti še vedno močno zakoreninjene v sodni in družbeni praksi.

V povezavi s tem, kdo bi moral reagirati v takšnih situacijah – policija, tožilstvo, delodajalci, novinarska društva, sindikati – kako po vašem mnenju delujejo ti različni akterji? Kdo na tem področju povzroča največ škode in kdo naredi najmanj od tega, kar bi teoretično morali storiti?

Stanovsko društvo ima lahko le formalno vlogo – obsodi zadevo, postavi se v tvojo obrambo, a v praksi nima nobenih vzvodov za resnično pomoč. Enako velja za delovne organizacije ali sindikate. Pravno zaščito ti sicer lahko nudijo, če se odločiš za tožbo, a pri mojih primerih sem se morala v veliki meri znajti sama.

Na primer, tožbe proti Popoviču ali Zimmermannu sem spremljala sama z mikrofonom in kamero. Na prvi narok v Ljubljano sem se peljala brez pravne zaščite, ker mi je odvetnik iz Kranja povedal, da se bom morala znajti sama.

Tudi ko je šlo za sodelovanje z drugimi pravnimi akterji, je bilo v veliki meri odvisno od mene, kako bom zadeve izpeljala. Kljub temu menim, da je policija dokaj učinkovita, razen v posameznih primerih, kjer pregon zastara. Pri tožilstvu in sodiščih pa pogosto ni dovolj jasne zakonodaje, ki bi zaščitila žrtve. Svoboda govora obstaja, a je tu meja, in po mojem mnenju zakonodaja še ni dovolj kvalitetna, da bi to ustrezno opredelila.

Ali menite, da bi bila potrebna ostrejša zakonodaja za preprečevanje žaljivk, sovražnega govora in diskreditacij, ali se po vašem mnenju pobude za to pogosto ustavijo zaradi skrbi pred morebitnimi zlorabami, na primer, da bi prekomerna regulacija lahko privedla do politične manipulacije ali omejevanja svobode izražanja?

Glede ostrejših zakonodaj menim, da je problem kompleksen. Seveda bi bilo treba definirati meje, kje se svoboda govora konča in kje se začne zloraba, a ne gre za preprosto črno-belo vprašanje. Meje se namreč nenehno premikajo, prostor za najbolj grobe žalitve in diskreditacije pa se vedno povečuje.

Čeprav obstaja tveganje zlorab, kot so politične manipulacije, menim, da bi bilo nujno zaostri pravno zaščito pred žaljivkami in dezinformacijami. Razlika je velika, ali nekoga označiš za "bedaka" ali pa za "fašista, nacista" – slednje nosi veliko večjo težo in lahko resno škoduje posamezniku.

Covidno obdobje in širjenje dezinformacij so pokazali, kako hitro lahko napačne informacije in sovražni govor dosežejo množice. Z milijoni komentarjev in viralnimi vsebinami se težko spoprimeš, čeprav se ljudje trudimo z edukacijo in preverjanjem kredibilnih virov. Zato menim, da je nujno, da zakonodaja jasno opredeli meje, hkrati pa se mora paziti morebitnih zlorab sistema, da ne bi utišali novinarjev ali aktivistov.

Taktike informacijske samoobrambe

V digitalni dobi smo vsakodnevno izpostavljeni ogromnemu številu informacij – nekatere nas osveščajo, druge pa lahko zavajajo. **Dezinformacije niso le napačne ali nepreverjene novice; pogosto so namenjene širjenju strahu, dvoma ali osebnega napada.** Njihov vpliv lahko sega od posameznikov do širših skupnosti, vpliva na zaupanje v inštitucije in ogroža demokratične procese.

Spodaj predstavljamo različne **taktike in rešitve, ki jih lahko uporabimo pri soočanju z dezinformacijami.** Zbrali smo izkušnje javnih osebnosti, odločevalk, strokovnjakinj in zagovornic človekovih pravic, ki se v Sloveniji srečujejo z dezinformacijami.

Pristopi so razdeljeni na **osebno raven**, kjer gre za strategije posameznika pri zaščiti sebe in svojih komunikacijskih praks, ter na **politično in sistemsko raven**, ki zajema inštitucionalne, pravne in izobraževalne ukrepe za zmanjšanje širjenja zavajajočih informacij.

Cilj je ponuditi celovit pogled: **kako se posamezniki lahko zaščitijo in kako lahko družba kot celota gradi odpornost** proti dezinformacijam, hkrati pa ohranja odprt in zaupanja vreden javni prostor.

Taktike informacijske samoobrambe na osebni ravni

V sodobnem digitalnem svetu se vsakodnevno srečujemo z dezinformacijami, ki lahko vplivajo na naše mnenje, odločitve in osebno življenje. **Osebna zaščita pred dezinformacijami pomeni razvijanje strategij, ki posamezniku omogočajo, da ostane miren, premišljen in zaščiten pred čustvenimi ali pravnimi posledicami napačnih informacij.**

Ključno je graditi odpornost, iskati podporo v zaupanja vrednih sogovornikih, postavljati jasne osebne meje, uporabljati pravna sredstva, kjer je to potrebno, ter se učiti učinkovitega in človeškega odzivanja, ki gradi zaupanje in zmanjšuje širjenje dezinformacij.

Pri soočanju z dezinformacijami, ki vključujejo grožnje, nasilne vsebine ali laži, je ključnega pomena njihovo **prijavljanje policiji in skrbno dokumentiranje vseh primerov**, saj to ustvarja uradno sled, omogoča pravno zaščito ter hitrejši odziv institucij. V primerih razžalitev ali neresnic je lahko smiselno sprožiti pravne postopke, ki ščitijo ugled posameznika in jasno sporočajo, da so osebni napadi nesprejemljivi.

Redno beleženje in formalna obravnava primerov povečuje nadzor nad situacijo, omogoča učinkovitejše ukrepanje organov pregona in zmanjšuje občutek nekaznovanosti napadalcev.

Premišljeno odzivanje

Pri soočanju z dezinformacijami je ključnega pomena, da se posamezniki **ne odzivajo impulzivno, temveč premišljeno ocenijo**, ali bo odziv resnično učinkovit in ne bo povečal škode. Odziv naj bo iskren, miren in človeški, kar ohranja osebno integriteto, gradi zaupanje ter zmanjšuje napetost in širjenje dezinformacij. Pomembna je tudi **premišljena izbira komunikacijskega kanala**, saj lahko osebni stik ali pogovor v živo omogoči boljše razumevanje, razjasnitev nesporazumov in učinkovitejše omejevanje napačnih informacij.

Osebna verodostojnost in prisotnost

Pri soočanju z dezinformacijami je ključno **graditi osebno integriteto in zaupanje**, saj pristna predstavitev posameznika ali institucije krepi verodostojnost, zmanjšuje predsodke in omogoča učinkovito komunikacijo na dolgi rok. **Osebni stik**, kot so pogovori v živo, pomaga javnosti spoznati resnično osebo za sporočilom, kar zmanjšuje vpliv zavajajočih informacij. Uporaba pozitivne, spoštljive in empatične komunikacije ter ohranjanje človeškega tona omogoča zmanjševanje napetosti, krepitev medsebojnega razumevanja in spodbujanje konstruktivne izmenjave informacij, hkrati pa omejuje nadaljnje širjenje napačnih predstav.

Osebna odpornost in čustvena zaščita

Pri soočanju z dezinformacijami in spletnimi napadi je ključno razvijati **osebno odpornost**, **čustveno zaščito** ter **postavljati jasne meje** glede zasebnosti in odzivov, da se ohrani psihološka dobrobit in zmanjša tveganje dodatne izpostavljenosti. Pomembno je tudi **iskati podporo v okolici** – pogovori z zaupnimi osebami, strokovnjaki ali sodelavci pomagajo predelati čustvene posledice napadov, pridobiti praktične nasvete in strategije ter zmanjšati občutek izolacije. Tak pristop omogoča, da posameznik ostane miren, premišljen in bolj učinkovit pri soočanju z dezinformacijami in sovražnimi informacijami.

Taktike informacijske samoobrambe na družbeni ravni

Ustvarjanje odporne družbe proti dezinformacijam ni le naloga posameznikov, temveč zahteva tudi **aktivno oblikovanje družbene kulture**, ki temelji na solidarnosti, medsebojni pomoči in odgovornosti. **Pomembno je, da se napadeni posamezniki in organizacije podpirajo med seboj, mediji in politiki pa prevzemajo odgovornost za natančno in preverjeno poročanje.** Poleg tega mora javni sektor, vključno z državnimi institucijami in civilno družbo, aktivno sodelovati pri razkrinkavanju dezinformacij, saj le tako lahko skupaj gradimo zaupanja vredno in varno javno okolje.

Krepitev medijske in digitalne pismenosti

Za učinkovito preprečevanje širjenja dezinformacij je ključnega pomena **celovito izobraževanje državljanov** na vseh ravneh – od otrok in mladine do odraslih ter javnih uslužbencev. To vključuje **medijsko pismenost**, ki razvija kritično mišljenje, sposobnost preverjanja virov in prepoznavanja zavajajočih informacij, ter **zdravstveno pismenost** kot podvrsto medijske pismenosti, ki posameznikom pomaga pravilno ocenjevati zdravstvene informacije. Pismenost lahko najboljše dosežemo z **vključitvijo teh vsebin v šolske kurikule in programe za odrasle**, s čimer se dolgoročno krepi odpornost celotne družbe proti dezinformacijam.

Institucionalna in pravna zaščita

Pomemben del boja proti dezinformacijam je **močnejša institucionalna in pravna zaščita** posameznikov ter javnega prostora. To vključuje **dosledno kaznovanje sovražnega govora, blatenja in širjenja neresnic**, ki posegajo v dostojanstvo, ter uvedbo bolj **konsistentne policijske prakse** glede prijav groženj. Prav tako je ključno izboljšati **dostop do brezplačne pravne pomoči**, da se vsi, ne glede na finančne zmožnosti, lahko branijo pred napadi, ter povečati **odgovornost spletnih platform** za širjenje dezinformacij. Takšna sistemska ureditev omogoča zaščito ogroženih posameznikov in krepi pravno in družbeno odpornost proti zavajajočim informacijam.

Podpora strokovnjakom in javnim osebam

Za učinkovito soočanje z dezinformacijami je pomembno zagotoviti **strokovno in sistemsko podporo javnim osebam in strokovnjakom**. To vključuje **oblikovanje komunikacijskih podpornih ekip**, ki pomagajo pri pripravi jasnih in učinkovitih sporočil, ter **vzpostavitev mrež**

psihološke in pravne pomoči, ki nudijo podporo žrtvam dezinformacij. Poleg tega je ključno vzpodbujati **kulturo dialoga in spoštljivega javnega govora v politiki**, saj ustvarjanje spoštljivega okolja zmanjšuje napetosti in preprečuje širjenje zavajajočih ali sovražnih vsebin. Takšna podpora krepi odpornost posameznikov in institucij ter omogoča bolj premišljeno in učinkovito komunikacijo v javnem prostoru.

Družbena kultura in solidarnost

Za dolgoročno zmanjševanje vpliva dezinformacij je ključnega pomena **spodbujanje solidarnosti in medsebojne pomoči** med napadenimi posamezniki in organizacijami. Poleg tega je pomembno **krepiiti odgovornost medijev in politikov**, da ne širijo laži, namigovanj ali zavajajočih informacij, ter **aktivno vključevati javne institucije** – kot so Državni zbor, vlada in civilna družba – v proces razkrinkavanja dezinformacij. Takšen celosten pristop omogoča ustvarjanje zaupanja vrednega javnega prostora, krepi odpornost družbe in zmanjšuje škodljive posledice lažnih vsebin.